

ნომადი ბართაია

ქართველები და ირანელები ერთმანეთის წარმოდგენაში

თავისი ხანგრძლივი ისტორიის მანძილზე სრულიად ირანს სამჯერ ჰქონდა და აქვს დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრიობა, ერთხელ — აქემენიდების დროს (ძვ.წ. V—III სს.), მეორედ — სასანიდებისა (III—VII სს.) და მესამედ — მოყოლებული სეფიანთა ხანიდან (XVI—XVIII სს.), — დღემდე. სამივეჯერ, საქართველოს აღმოსავლეთი ნაწილი, ირანის პოლიტიკური გავლენის ქვეშ იმყოფებოდა.

მართალია, ირანი-საქართველოს პოლიტიკური ურთიერთობა არ იყო მუდმივი, მაგრამ შეიძლება ითქვას, ურთიერთობა კულტურის სფეროში, ამ ორ ქვეყანას შორის, სხვადასხვა ეპოქაში, სხვადასხვა ფორმით, ყოველთვის არსებობდა.

ჩვენ დავგაინტერესა, ისტორიულად თუ როგორ აღიქვამდნენ ერთმანეთს ქართველები და ირანელები.

ნაშრომი ორი ნაწილისგან შედგება. პირველ ნაწილში მიმოხილული იქნება თუ რა წარმოდგენისანი არიან ირანელები ქართველებზე, მეორეში კი პირიქით — ქართველები ირანელებზე.

რა წარმოდგენის არიან ირანელები ქართველებზე

ქართველი და **საქართველო** ძველ, საშუალო და ახალ სპარსულში შემდეგი ტერმინებით აღინიშნებოდა: ძველ სპარსულში — **vrkan** (წერეთელი 1993:92-105), საშუალო სპარსულში **varučan** (ჩხეიძე 1993:107-118) და ახალ სპარსულში — **abxâz** და **gorj**.

რამდენადაც **vrkan** და **varučân** ნიშნავს „მგელთა ქვეყანას“ და მგელი ირანელთათვის სიძლიერისა და სიმამაცის სიმბოლოა, ნათელი ხდება თუ რა წარმოდგენისანი ყოფილან ირანელები ქართველებზე, როცა ამ ტერმინებით აღნიშნავდნენ მათ.

სხვა წყარო ამ საკითხთან დაკავშირებით ძველსა და საშუალო სპარსულში ჩვენთვის უცნობია, ხოლო რაც შეეხება ქართველთა აღმნიშვნელ ახალ სპარსულ ტერმინებს **აბხაზსა და გორჯს**, მათ შესახებ მრავალი სპარსული წყარო არსებობს, სადაც ნათლად ჩანს ირანელთა დამოკიდებულება ქართველთა მიმართ.

განვიხილოთ ცალ-ცალკე:

აბხაზი

X-XV საუკუნეებში, აღმოსავლეთის ქვეყნებში, მათ შორის ირანში, ქართველთა და საქართველოს აღმნიშვნელი ტერმინი იყო **აბხაზი**, რომელიც ჯერ მთლიანად ფარავდა საქართველოს (XI—XIII სს.), ხოლო შემდეგ (XIII—XV სს.) — მის დასავლეთ

ნაწილს. მიზეზი ამისა VIII საუკუნეში საქართველოს ძირძველ კუთხეში აფხაზეთში „აფხაზთა სამეფოს“ ჩამოყალიბება და დასავლეთ საქართველოს დედაქალაქად ქუთაისის გამოცხადება იყო, რომელიც ბაგრატ III-ის დროს ერთიანი საქართველოს დედაქალაქი (975-1014) გახდა. ბაგრატ მეფის ტიტულატურაც იწყებოდა ასე — „მეფე აფხაზთა“ შემდეგ მოჰყვებოდა - რანთა და კახთა. ასე რომ **აფხაზებში** იგულისხმებოდნენ **ქართველები** და არა — დღევანდელი გაგებით **აფხაზები**, ანუ **აფსუები**, რომლებიც XVI საუკუნის მერვე ჩამოსახლდნენ ჩრდილოკავკასიიდან **აფხაზეთის** ტერიტორიაზე და აფხაზებად გამოაცხადეს თავი.

აფხაზ-ი, ანუ ქართველი, ირანელთა წარმოდგენაში არის სიმამაცისა და სილამაზის სიმბოლო, ნათქვამის დასტურად მოვიხმობთ რამდენიმე მაგალითს სპარსული წყაროებიდან. ეს ტერმინი სპარსულ წყაროებში პირველად თავს იჩენს XI საუკუნის ირანელი პოეტების ასადი თუსელის „სპარსულ ლექსიკონსა“ (შენიშნა გ. ბერაძემ) და ფახრ ედ-დინ გორგანელის პოემა „ვეის ო რამინში“. ერთ შემთხვევაში შექებულია **აფხაზური ისარი**, მეორე შემთხვევაში — **აფხაზი**, როგორც კარგი მოისარი.

ჯერ მივმართოთ ლექსიკოგრაფიულ მასალას:

ასადი თუსელის „სპარსულ ლექსიკონში“ ერთ-ერთი ლექსიკური ერთეული - **تموک** [tamuk]-ი განმარტებულია ასე: ისარია **აფხაზური**, რომელსაც ახლა ყველგან აკეთებენ. ბასრი წვერი აქვს, რამდენადაც სხეულში ადვილად შედის, იმდენად მისი გარეთ გამოტანა ძნელია. თუ ხორცს არ ამოგლეჯენ, ისე არ გამოვა **تموک - تیريست که** بابخاز ميباشد و اکنون بهر جای ميسازند بيکانش را بندگانى باشد چنانک در تن اسان رود وليکن برون کشيدن از تن دشوار باشد تا گوشت باز نگیرند بيرون نيايد

იქვე მოყვანილია X საუკუნის სპარსელი პოეტის ამარეს შემოქმედებიდან ერთი ბეითი:

بسر خواجه دست برد بکوک

خواجه او را بزد بتيير **تموک**

ხოჯას ვაჟმა კაკბისკენ წაიღო ხელი,

ხოჯამ მას **თამუქის** ისარი ესროლა (ასადი თუსელი 1319).

ორივე მაგალითის მიხედვით ნათლად ჩანს, რომ **აფხაზური**, ანუ ქართული, ისარი **თამუქი** ირანელთა წარმოდგენით განთქმული ყოფილა.

ახლა კი ჩავიხედოთ ფახრ ედ-დინ გორგანელის „ვეის ო რამინში“ („ვისრამინი“).

ნაწარმოების ერთ-ერთ თავში — „რამინის ჩასვლა გორაბში და გულზე გამიჯნურება“ — ვკითხულობთ შემდეგ ბეითს: **به چشم آورد تير به افکان ز ابخاز**

به زلف آورد جراره ز آهواز

თვალთ მოეყვანა მოისრე **აბხაზეთიდან**,
ზილფით მოეყვანა მორიელი აჰვაზიდან (გორგანელი 1971:
326).

ეს პოეტური მეტაფორა ასე გაიხსნება: „თვალთ მოეყვანა“
(გულს) მოისრე **აბხაზით** ნიშნავს - გულს თვალეზში თითქოს
მოისრე **აბხაზი** ჰყავდა, ისე სტყორცნიდა (წამწამთა) ისრებს
(რამინს).

„ზილფით მოეყვანა მორიელი აჰვაზიდან“ ნიშნავს: გულს აჰვაზის
მორიელივით დახვეული თმები ჰქონდაო.

აჰვაზის მორიელი ცნობილი **ყოფილა** თავისი დახვეულობით,
დაგრეხილობით.

ამ მაგალითებიდან დასტურდება, რომ XI საუკუნის
სპარსულენოვან სამყაროში იმდენად საყოველთაოდ ყოფილა
ცნობილი **აბხაზი** ანუ **ქართველი** და **აბხაზური** ანუ **ქართული**
ისარი რომ ისინი იმ დროის სპარსულ მხატვრულ აზროვნებაში
მეტაფორადაც კი ქცეულა.

XI—XV საუკუნეთა სპარსული წყაროებიდან იმ ადგილების
მოხმობა, სადაც **აბხაზი** ნიშნავს **ქართველს** და **საქართველოს** და
ამავე დროს დადებითი ნიშნის მატარებელია, შორს წავიყვანდა.
მათგან მხოლოდ ხაყანი შირვანელის (1120-1199) ერთ რობაიზე
შევაჩერებთ ყურადღებას:

از عشق صلیب موی رومی رویی
ابخاز نشین گشتم گرجی گوئی
از بس بگفتمش که مویی مویی
شد موی زبانت و زبان هم مویی

ხვეულთმიანი ლამაზის სიყვარულით
აბხაზეთის (საქართველოს) მკვიდრი და
ქართულად მეტყველი გაეხდი.

იმდენი ვუთხარი მას მოი, მოი,

რომ ენა თმასვით დამიწვრილდა და თმები მექცა ენად (ხაყანი
1979:742).

მსგავს წყაროებზე დაყრდნობით, შეიძლება ითქვას, რომ ამ
დროს, ირანელთა წარმოდგენით, **აბხაზი** იგივე **ქართველი** ყოფილა:
განთქმული მეომარი (მოისარი) და მშვენიერი გარეგნობის.

გურჯი

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, **ქართველსა და საქართველოს** ირა-
ნელები, ისტორიის სხვადასხვა მონაკვეთზე აღნიშნავდნენ შემდეგი
ტერმინებით: ძველ სპარსულში — **vrkân**, საშუალო სპარსულში —
varučan და ახალი სპარსულში — **abxâz** და **გორჯ**.

XV საუკუნის შემდეგ სპარსულ წყაროებში ქრება ტერმინი
აბხაზი და მის ნაცვლად ჩნდება **جرج** [gorj].

საიდან მომდინარეობს ტერმინი **گرج** [gorj]-ი)?

گرج [gorj]-ი მომდინარეა საშუალო სპარსული ტერმინიდან **varuč**. ენათმეცნიერულად დადასტურებულია, რომ საშუალო ირანული გ ახალ სპარსულში გადმოდის **გ** ბგერად (ირან. ენათ. საფუძვლები 1982). **varuč** - იდან **გორჯ**-ამდე ფონეტიკური გზა ასეთი ჩანს: **varuč** -> **goruč** -> **gorč** -> **gorj**.

გორჯის ფონეტიკური ვარიანტებია:

გურჯ//გორზ//ქორჯ//ქორზ//ქურზ//ქურჯ (წერეთელი 1993; 92-105).

თვით **varučan** კი მომდინარეა ძველი სპარსული ტერმინიდან — **vrkan** (ან სუფიქსი აწარმოებს გეოგრაფიულ სახელებს).

ქართველს არც XV საუკუნის შემდეგ დაუკარგავს ის დადებითი სემანტიკური დატვირთვა, რაც მანამდე გააჩნდა ირანელთა წარმოდგენაში, ამის დასტურია განსაკუთრებით სეფიანთა ხანა (XVI-XVIII სს.), როცა ირანის სამხედრო-პოლიტიკური და კულტურული სფერო, შეიძლება ითქვას, მთლიანად ქართველთა არენად იყო ქცეული და **გურჯები** უმნიშვნელოვანეს ძალას წარმოადგენდნენ მთელს ირანში.

გურჯი დღემდე რჩება ირანელთა (არა მხოლოდ ირანელთა, არამედ აღმოსავლეთის სხვა ხალხთა) წარმოდგენაში სიმამაცისა და სილამაზის სიმბოლოდ. მაგალითად, თანამედროვე სასაუბრო სპარსულში **گرجی** [gorji], გარდა **ქართველისა**, ნიშნავს **ლამაზს**. სინტაგმაში **گرجی بچه** [bače-ie gorji] — **გურჯი ბავშვი** — **گرجی** [gorji]-ის მნიშვნელობაა არა **ქართველი**, არამედ — **ლამაზი**. შესაბამისად, **بچه گرجی** [bače-ie gorji], გადატანითი მნიშვნელობით, ნიშნავს **ლამაზ** ბავშვს. ასევე ნიშნავს **გორჯი** ლამაზ ბავშვს სხვა აღმოსავლურ ენებშიც, მაგალითად — არაბულში (ჯაფარიძე 1993:143).

ამგვარად, ისტორიულად, ქართველთა აღმნიშვნელი ორივე ტერმინი — **აბხაზი** და **გორჯი** ირანელში მხოლოდ დადებით ემოციებს აღძრავს.

რა წარმოდგენისანი არიან ქართველები ირანელებზე

ქართველები ირანელთა აღსანიშნავად იყენებენ შემდეგ ტერმინებს: **სპარსი**, **ყიზილბაში**, **ირანელი**. ჩვენთვის უცნობია თუ რა წარმოდგენისანი იყვნენ ქართველები ირანელებზე ქრისტიანობის მიღებამდე, მაგრამ ცნობილია, თუ როგორ აღიქვამდნენ ჩვენს წინაპრები ირანელებს ქრისტიანობის მიღების შემდეგ.

ტერმინი **სპარსი** პირველსავე ქართულ მხატვრულ ნაწარმოებში, იაკობ ხუცესის „**შუშანიკის წამებაში**“, დასტურდება და იგი მხოლოდ უარყოფით ემოციებს აღძრავს ქართველი კაცის

წარმოდგენაში, ვინაიდან სწორედ სასანიანთა **სპარსეთის** სამეფო კარიდან დაატყდა თავს რისხვად თავის მეუღლეს, შუშანიკს გამაზღვრებელი ვარსკენ პიტიახში და ქრისტიანობის უარყოფა და მაზღვიანობის მიღება უბრძანა, რასაც შუშანიკის მხრივ უკიდურესად მძაფრი რეაქცია და ტრაგიკული აღსასრული მოჰყვა.

აღნიშნული ნაწარმოები V საუკუნის მხატვრული ძეგლია. ეს არის საქართველოში სასანიანთა (III—VII სს.) ბატონობის ხანა, რომელიც აღინიშნება მაზღვიანობასა და ქრისტიანობას შორის დაპირისპირებებითა და ქართველთა მხრივ სპარსელთა ბატონობის წინააღმდეგ მიმართული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლებით.

რა თქმა უნდა, ასეთ დროს სპარსელის ხატი დადებითად არ აისახებოდა ქართველის წარმოდგენაში.

VII საუკუნეში, არაბების გამოჩენასთან ერთად, ისტორიის არე-ნიდან მიდიან სასანიდები.

ირანში გაბატონდნენ არაბები.

ასევე გაბატონდნენ არაბები საქართველოზე.

ამ დროს ქართველებს და სპარსელებს ერთმანეთთან პირდაპირი პოლიტიკური შეხება არა აქვთ. ორივენი, ასე ვთქვათ, ერთი ბატონის მსახურნი არიან.

XI საუკუნის მეორე ნახევრიდან, ირანსა და მახლობელ აღმოსავლეთში პოლიტიკურ არენაზე გამოდიან თურქ-სელჩუკები, რომლებმაც ირანში სპარსული ენის თურქულით ჩანაცვლების მიძიმე პროცედურას, თავის ფუნქციებში სპარსულის დატოვება არჩიეს.

ამგვარად, თურქ-სელჩუკთა იმპერიის ფარგლების გაფართოებასთან ერთად, სპარსულ ენას მანამდე არნახული გასაქანი მიეცა და ამ ენაზე ჰქმნიდნენ იმპერიაში შემავალი სხვადასხვა ეროვნების ხალხები თავიანთ უკვდავ ქმნილებებს. ეს პროცესი გაგრძელდა მონღოლთა და თემურელთა ბატონობის ხანაშიც და ასე შეიქმნა ის დიდი ლიტერატურა, რომელსაც შემდეგ მსოფლიოში სახელგანთქმული სპარსული კლასიკური მწერლობა ეწოდა.

არც ამ დროს, XII საუკუნეში, როგორც არაბობისას, საქართველოსა და ირანს, არა აქვთ ერთმანეთთან პირდაპირი პოლიტიკური კავშირები, რადგან ისინი სხვადასხვა პოლიტიკურ მდგომარეობაში იმყოფებიან — საქართველო არის დამოუკიდებელი სახელმწიფო, ხოლო ირანი — თურქ-სელჩუკთა იმპერიაში შემავალი ქვეყანა. თუმცა ამას სრულებით არ შეუშლია ხელი იმისათვის, რომ, ირან-საქართველოს შორის არსებულყო კულტურული ურთიერთობანი — ამ დროს სპარსულიდან ქართულში შემოედინება დიდი რაოდენობით მსოფლიო მნიშვნელობის მხატვრული ლიტერატურა. არსებულმა ვითარებამ ტერმინ **სპარსის** სემანტიკური ველის გაფართოება გამოიწვია. **სპარსი** უკვე გასცდა ეთნოსის აღმნიშვნელი ტერმინის ჩარჩოს და მაჰმადიანის აღმნიშვნელ საერთო ტერმინად იქცა.

სპარსში უკვე იგულისხმება არა მხოლოდ ეთნიკურად **სპარსელი**, არამედ, ზოგადად, **მაჰმადიანი** (გაბაშვილი 1985:12), ასე მაგალითად: „ქართლის ცხოვრებაში“ ვკითხულობთ, რომ დავით მეფემ საქართველოს დედაქალაქი თბილისი „ოთხას წელს ქონებული **სპარსთა** მტერს ხელითგან გამოჰგლიჯა“ (ჯავახიშვილი 1965:204). სინამდვილეში კი დავით მეფემ (1889-1125) არაბებს გამოჰგლიჯა ხელიდან თბილისი და არა სპარსელებს. ცხადია, რომ მემამულიანე **სპარსში** გულისხმობს ზოგადად მაჰმადიანს.

გარდა ამისა „მონღოლთა დროინდელ ისტორიაში“ **სპარსი** მოხსენიებულია შემდეგ სინტაგმებში „**სპარსნი** ტფილელნი“, „**სპარსნი** ბაღდადელნი“, „**სპარსნი** ხუარაზმელნი“ (ყამთააღმწერელი 1959:685), სადაც **სპარსში**, ეთნიკურ სპარსელთან ერთად, უნდა ვიგულისხმოთ **არასპარსელიც**, ზოგადად **მაჰმადიანი**.

შოთა რუსთველის „ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგში, სადაც საკითხი ეხება ნაწარმოების ამბის წარმომავლობას, ერთი ასეთი ტაეპია — „ესე ამბავი სპარსული, ქართულად ნათარგმანები“ (რუსთველი 1966:9/1). მაგრამ **ესე ამბავი**, რომელზედაც, ასე ვთქვათ, შექმნილია აღნიშნული პოემა, არასად არსებობს. მაშინდელი ლიტერატურული კანონების მიხედვით პოემა რაიმე ნაცნობ ამბავზე უნდა აგებულიყო. პოეტი **სპარსულ ამბავში** გულისხმობდა **უცხო ამბავს, კარგ ამბავს**.

ასე, რომ XII საუკუნეში **სპარსი** ქართველთათვის დადებითი შინაარსის მატარებელი ტერმინი გახდა.

ყურადსაღებია ის, რომ XII საუკუნეში დიდი იყო სპარსული ლიტერატურის გავლენა ქართულ მწერლობაზე, რასაც არ შეიძლება დადებითი განწყობა არ მოჰყოლოდა სპარსელთა მიმართ.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ მონღოლთა გამოჩენის შემდეგ, **სპარსს**, როგორც ზოგადად მაჰმადიანის აღმნიშვნელ ტერმინს, უარყოფითი ნიშნით, ჩაენაცვლა **თათარი**, რამაც გარკვეულწილად შებღალა ის იმიჯი, რომელიც **სპარსს** ქართველის წარმოდგენაში თურქ-სელჩუკთა ბატონობისას ჰქონდა მოპოვებული, რადგან **თათარში**, იგივე თათარ-მონღოლში, იგულისხმებოდა მხოლოდ ველური და დამანგრეველი ძალა.

სხვა ვითარებაა ირან-საქართველოს შორის სეფიანთა ხანაში (XVI—XVIIIსს.). განსხვავებით XII საუკუნისგან, ამ დოს ირანი არის დამოუკიდებელი სახელმწიფო, ხოლო საქართველო ფეოდალურ სამთავროებად დაქსაქსული ქვეყანა. მართალია, ამ დროსაც არანაკლები რაოდენობით შემოდის საქართველოში სპარსული ლიტერატურა, ვიდრე XII საუკუნეში, რასაც არ შეიძლება დადებითად არა განეწყო ქართველი ხალხი ირანელთა მიმართ, მაგრამ ირან-საქართველოს შორის არსებულმა მწვავე პოლიტიკურმა კოლიზიებმა, რაც კიდევ უფრო გამწვავდა კავკასიაში რუსული ძალის გამოჩენის

მერე, ყველაფერი გადაფარა. აღამაჰმადხანის მიერ 1795 წელს თბილისის გადაწვამ კი ქართველის წარმოდგენაში, ირანელის სახით, საბოლოოდ ჩამოაყალიბა მტრის ხატი.

მომდევნო ორი საუკუნის განმავლობაში კი, რაც ირან-საქართველოს შორის გაწყდა ურთიერთობანი და ქვეყანა რუსეთის პოლიტიკური გავლენის ქვეშ მოექცა, ქართველთა წარმოდგენაში ირანელის სახით მტრის ხატს, თუ არაფერი მომატებია, არაფერი დაკლებია.

მოგვიანებით **სპარსის** სინონიმი გახდა **ირანელი** (ირანის ძვ. სპარს. სახელწოდებაა — *Ariyânâm*, ავესტური — *Airyanam* და საშ. სპარს. *Erân* (დეჰხოდა 1372), რომელიც ასევე უარყოფითი შინაარსის მატარებლად იქცა ქართველისთვის.

ამგვარად, ირანელთა აღმნიშვნელი ტერმინები — **სპარსი, ყი-ზილბაში და ირანელი**, ქართველის წარმოდგენაში დღემდე მხოლოდ უარყოფით ემოციების აღმძვრელი იყო. დღეს კი, მას მერე, რაც საქართველო 1992 წლიდან დამოუკიდებელი ქვეყანა გახდა და ირანთან შეძლო პირდაპირი კავშირების დამყარება, სრულიად ახალი რეალობის მოწმენი ვხდებით. ირანი და საქართველო, რომელთა ურთიერთობანი სუკუნეთა სიღრმიდან იღებს სათავეს, პირველად განიხილავენ ერთმანეთს როგორც თანაბარ პოლიტიკურ ერთეულებს და ჩვენ თვალწინ იმსხვრევა მტრის ის ხატი, რომელიც, ირანელის სახით, ბოლო საუკუნეებში, ქართველი კაცის წარმოდგენაში იყო ჩამოყალიბებული.

დამოწმებული ლიტერატურა:

- გ. წერეთელი 1993 — გ. წერეთელი, საქართველოს ირანულ სახელწოდებათა ისტორიისათვის, კრებ. „საქართველოსა და ქართველების აღმნიშვნელი უცხოური და ქართული ტერმინოლოგია“, თბილისი, 1993;
- თ. ჩხეიძე 1993 — თ. ჩხეიძე, საქართველოსა და ქართველების აღმნიშვნელი ტერმინები საშუალო სპარსულსა და პართულ ენებში, კრებ. „საქართველოსა და ქართველების აღმნიშვნელი უცხოური და ქართული ტერმინოლოგია“, თბილისი, 1993;
- ირან. ენათ. საფუძვლები 1982 — *Основы иранского языкознания, Новоиранские языки*, Москва, 1982; ფაშანგი 1377 — *مصطفی 1377، پشنگ، فرهنگ پارسی ریشه یابی وازگان، تهران*;
- ასადი თუსელი 1319 — *لغت فارسی، کتاب تألیف ابو منصور عالی بن احمد اسدی 1319. طوسی، بتصحیح و اهتمام عباس اقبال، تهران*;
- გორგანელი 1971 — *فخر الدین اسعد گرگانی، "ویس و رامین" تصحیح ماگالی تودوا، الکساندر گورخاریا، انتشارت بنیاد فرهنگ ایران، تهران*;

ხაყანი 1357 — 1357، تهران، به کوشش ضیاءالدین سجادی، خاقانی شروانی،
ვ. გაბაშვილი 1980 — ვ. გაბაშვილი, შუა საუკუნეების ახლო აღმოსავლური კულტურა, კრებ., აღმოსავლური კულტურა, თბილისი, 1980;
ივ. ჯავახიშვილი 1965 — ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, II, თბილისი, 1965;
„ქართლის ცხოვრება“ 1959 — „ქართლის ცხოვრება“, ს. ყაუხჩიშვილის რედაქციით, თბილისი, 1959;
რუსთველი 1966 — რუსთველი შ., „ვეფხისტყაოსანი“, აკ. შანიძისა და ალ. ბარამიძის რედაქციით, თბილისი, 1966;
დეჰხოდა 1372 — 1372، تهران، لغت نامه فارسی، علی اکبر دهخدا،
გ. ჯაფარიძე 1993 — გ. ჯაფარიძე, ქართველებისა და საქართველოს არაბული სახელწოდებები, კრებ. „საქართველოსა და ქართველების აღმნიშვნელი უცხოური და ქართული ტერმინოლოგია“, თბილისი, 1993.

Nomadi Bartaia

Georgians and Iranians in Each Other's Notion Summary

Iranians referred to Georgians with the following terms: Vrkan - in old Persian, Varu n - middle Persian and Abkh z and Gorji - in modern Persian.

As long as Vrkan nad Varu n means 'the country of wolves' (suffix 'n' refers to geographical names) and the wolf for Iranians represents the symbol of strength and bravery, it becomes clear what was the image of Georgians in Iranian notion.

According to the Persian sources, the new term denoting Georgians like 'Abx z' and 'Gorj' evoked only positive emotions.

Georgian people referred to Iranians with the following terms: Persian, 'Kizilbash' and Iranian.

According to the Georgian sources, terms denoting Iranians evoked negative feelings in Georgians. The term 'Persian' was not an exception, mainly in the XII century, when Persian was a state and literary language in the Turkish-Seljuq Empire, the term 'Persian' implied not only ethnic Persian but Muslims, in general.

Since Georgia become an independent state and in 1992 Iran and Georgia, as two independent states, managed to form direct relationship with each other, the image of enemy of Iranians formed in the notion of Georgians for centuries, has begun to disappear.